

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної та слов'янської філології

Курсова робота
з арабської філології на тему:
ГРЕЦИЗМИ В АРАБСЬКІЙ МОВІ

Студента групи Ар 17-21
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми: Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.06 Східні мови та літератури
(переклад включно),
перша - арабська

Гуцол Ростислава Русланович

Науковий керівник: Кононенко В. Г.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. Основні аспекти запозичень

1.1. Що таке запозичення у мовознавстві?

1.2. Види запозичень

Висновки до розділу I

РОЗДІЛ 2. Історичний контекст запозичень з грецької мови на арабську

2.1 Історичні події, що сприяли взаємодії грецької та арабської культур

2.2 Вплив грецької цивілізації на арабську

2.3 Приклади грецизмів у арабській мові

Висновки до розділу II

Розділ III. Класифікація грецизмів у сучасній арабській мові

3.1 Тематична класифікація

3.2 Морфологічна адаптація

3.3 Фонетичні зміни

3.4 Семантичні зсуви

Висновок до розділу III

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вступ

Актуальність роботи. Запозичення слів між мовами є невід'ємною складовою лексичного розвитку та культурного обміну. Дослідження слів грецького походження у сучасній арабській мові дозволяє краще зрозуміти і прослідкувати процеси міжмовної взаємодії, а також виявити, як культурні та наукові досягнення однієї цивілізації впливають на іншу.

Грецька цивілізація виявила дуже значний вплив на розвиток багатьох культур, включаючи арабську. Грецькі роботи і твори, перекладені арабською мовою після ісламських завоювань під час ісламського золотого віку, стали основою для багатьох наукових досягнень і філософських концепцій у середньовічному арабомовному світі. Вивчення «грецизмів» допомагає відслідкувати історичні зв'язки та культурні впливи, які приймали активну участь у формуванні сучасної арабської мови.

Запозичення лексики з іноземних мов, зокрема з грецької, сприяє збагаченню лексичного апарату арабської мови. Це особливо актуально у галузях науки, техніки, медицини, де нові явища та засоби часто позначаються запозиченими термінами. Аналіз цих нововведень дозволяє зрозуміти, як сучасна арабська мова взаємодіє, адаптує і інтегрує нові поняття до свого складу.

Також, варто зазначити що вивчення грецизмів має практичне значення для перекладачів, лінгвістів, освітян та студентів. Знання про етимологію і значення іншомовних слів допомагають у кращому розумінні текстів, поліпшенні перекладів та у навчанні іноземних мов.

Важливим є той факт, що дослідження іноземних запозичень сприяє зміцненню міжкультурного діалогу, підвищенню рівня взаєморозуміння між народами та відкриває нові можливості для сумісної співпраці. Воно яскраво демонструє, як знання та ідеї можуть перетинати мовні та культурні бар'єри, сприяючи розвитку людства в цілому.

У модерному світі, де процеси глобалізації та культурної взаємодії ростуть все більш інтенсивно, розуміння процесів запозичення, переходу з однієї мови в іншу та

адаптації слів є надзвичайно важливим. Це дозволяє лінгвістам вивчати, як мови взаємодіють та впливають одна на одну в умовах глобалізованого суспільства, та які фактори при цьому відіграють важливу роль.

Дослідження цієї теми може стати вагомим внеском у галузь мовознавства, зокрема у вивчення запозичень та їх впливу на розвиток мов. Це може бути корисним для подальших наукових робіт та досліджень.

Таким чином, дослідження грецизмів у сучасній арабській мові є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки воно сприяє глибшому розумінню мовного розвитку, культурного обміну та процесів глобалізації.

Варто відмітити, те як влучно висловився американський лінгвіст Уріель Вайнрайх про це явище: «Мови, що спілкуються, впливають одна на одну різними способами, формуючи та змінюючи словниковий запас, граматику та вимову, коли суспільства обмінюються ідеями, технологіями та культурами.»

Метою роботи є дослідження слів грецького походження у сучасній літературній арабській мові, їх походження та стилістика.

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити наступні завдання:

1. З'ясувати що таке запозичення.
2. Які є види запозичень.
3. Надати історичний контекст взаємодії арабської та грецької культур.
4. Класифікувати грецизми, наявні у сучасній арабській мові.

Об'єкт дослідження – словниковий склад арабської мови.

Предмет дослідження – грецизми в арабській літературній мові та їх адаптації.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, з висновком до кожного розділу, загальним висновком та списком використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАПОЗИЧЕНЬ

1.1 Що таке запозичення у мовознавстві?

Сучасні процеси глобалізації, діджиталізації та укріплення міжнародних зв'язків проникають у кожен сферу життя звичайної людини. На тлі цього, мовне запозичення є звичним явищем, яке своїм корінням сягає глибокої давнини.

Мовне запозичення є одним з методів поповнення лексичного апарату у кожного народу. Саме це явище є результатом міжетнічних та міжнародних процесів.

Багато вчених-дослідників дають свою версію поняття «запозичення». Наприклад, вчений Кінберг підкреслює: «Культурні обміни, такі як змішані шлюби та спільне проживання в багатонаціональних містах, сприяли проникненню грецької лексики в повсякденну мову арабів». Це саме стосується теми даної роботи, в той самий час влучно відображає дійсність.

Але в той час, на думку вченого Jeanine C Treffers-Daller, важко конкретизувати саме явище «запозичення», оскільки кожний дослідник підходить до цього питання зі своїм особистим науковим апаратом, використовуючи абсолютно різні дефініції для явищ мовних контактів. Саме тому так складно прийти до одного спільного консенсусу у цій сфері.

Коли носії однієї мови приймають у свій лексикон нові культурні поняття, технічні ідеї, філософські концепції або релігійні вчення, то неодмінно виникає запит на створення цих слів. Спираючись на думку Хосама М. Дарвіна, варто відзначити що запозичення лексики з однієї мови в іншу є цілком природним явищем.

Основним фактором для мовного запозичення вважається потреба в новій лексиці, з метою надання назви для нових місць, предметів або явищ.

Варто зауважити, що запозичені слова зазвичай зберігають ознаки свого іноземного походження. Це може проявлятися у звукових, орфографічних, семантичних

та граматичних особливостях. Інколи, вони виконують свою роль, позначаючи властиві чужим народам поняття чи терміни (наприклад: میدان - слово арабського походження).

Лексичне запозичення - явище, яке варте уваги аби його більш детально досліджувати. Це дає змогу лінгвістам краще зрозуміти шляхи розвитку мов та лексичних одиниць у контакті з сусідніми мовами.

1.2 Види запозичень

Класифікація запозичених слів з однієї мови в іншу є одним з ключових аспектів у галузі мовознавства. Саме тому це в першу чергу привернуло найбільшу увагу дослідників. Без сумніву можна підтвердити, що на перших етапах цей інтерес до класифікації запозиченої лексики базувався на палкому інтересі саме до кінцевого продукту запозичення, а не процесу, який йому довелося подолати.

Стосовно думки Л. Блумфілда, то запозичення являють собою певний вид лексичних змін, саме тому він розрізняв запозичення культурних понять, «внутрішні запозичення», яке трапляється в результаті прямих міжмовних контактів, які обумовлені політичною та територіальною взаємодією, запозичення діалектного характеру, які потрапляють у літературну мову через діалекти.

Шляхи запозичень можна поділити на дві основні групи: усні (на слух) та книжкові (письмові, за літерами). За усного варіанту слово піддається більшим змінам аніж за письмового. У випадку, коли слово потрапляє до мови іншого етносу з позначенням сенсу нового предмету, то саме значення його залишається незмінним. Проте, коли це нове слово інтегрується до мови у якості синоніма до вже існуючого слова у мові, то між ними виникає якісне розмежування смислів та можливо спостерігати зсуви у первісній семантиці. Такі запозичення мають назву *проникнення*.

Етимологічні дублети - слова, що походять від одного кореня, але були запозичені через різні мови, або були запозичені з однієї мови в один і той самий період часу. Етимологічні дублети характеризуються неоднаковістю значень, вимови та написання. Яскравими прикладами цього явища слугує запозичення з грецької мови, такі

як *кристал* і *кришталь*. У процесі запозичення зі спільної мови дублетами можуть виявитися саме власне слово і запозичене. Прикладом цього є слова *вузол*, яке є власне українським та *вензель*, яке є польського походження.

Також без перебільшень, можна виділити два основні шляхи руху слова з однієї до іншої, а саме: *прямі* та *непрямі*. При прямому русі, слово з однієї мови одразу потрапляє до наступної. У випадку ж з непрямим рухом, то слово може потрапити до певної мови через посередництво іншої. Як приклад, вищезгадане слово *кришталь* запозичене з грецької мови (κρύσταλλος «лід») через латинську (crystallus «кришталь»).

Слово, яке є морфологічно складним у мові-позичальника наслідуює тенденцію до спрощення і починає сприйматися носіями як звичайне непохідне. Прикладом може слугувати слово *магазин* яке до української потрапило через французьку (magasin), а те в свою чергу потрапило з арабської (مخزن). У цьому випадку вже відсутнє первісне значення множини та зв'язок зі спільнокореневим арабським словом *казна* (خزنة), яке потрапило до українського лексикону за посередництва турецької мови (hazne).

За виникнення масового запозичення іноземних слів, які між собою є спільнокореневим але прикутому мають різні суфікси або ж різні корені та спільні суфікси, тоді ці словотворчі засоби можуть виокремлюватися у мові, яка приймає запозичення та навіть створювати нові лексичні одиниці. Так, можна пригадати слова з грецькими суфіксами які мають закінчення *-іст*, *-ізм*.

Висновок до першого розділу

Підсумовуючи, можна дійти висновку що різні процеси соціального, історичного, культурного та філософського характерів зумовлюють контакти між представниками різних мов. Це у свою чергу є важливим плацдармом для лексичного обміну між двома або більше групами.

У мовознавстві цей процес носить назву як *запозичення*. Запозичення - це перехід слів з однієї мови до іншої між двома спільно контактуючими групами носіїв певних мов. Слово, яке інтегрується у нову мову робить це легко, як нове культурне поняття,

яке своєю присутністю заповнює необхідний простір, який виникає за потреби дати назву якомусь предмету або явищу.

Так як лінгвісти дають десятки визначень поняттю запозичення, однозначного способу його класифікації просто не існує. Проте, виділяють два основних види запозичень: пряме та калькування.

Також варто відзначити, що існують два шляхи, які долають слова при запозиченні: усний та письмовий.

Запозичення є давньою та усталеною практикою кожного народу. Особливо помітним це стало зараз із процесами глобалізації та виходом держав на міжнародні ринки із метою розширити свої сфери впливу та культурну експансію, що надаватиме їм певні переваги.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ЗАПОЗИЧЕНЬ З ГРЕЦЬКОЇ МОВИ В АРАБСЬКУ

2.1 Історичні події, що сприяли взаємодії грецької та арабської культур

Проводячи дослідження подій та періодів, які були визначальними для взаємодії між собою народів Аравійського півострова та Греції, ми матимемо змогу побачити як Еллада здійснювала свій вплив на тогочасних арабів через торгівлю, війни та культурну експансію. Основні періоди, які будуть розглядатися у цій роботі, саме: Елліністичний період, доба Римської імперії та доба Візантійської імперії.

Елліністичний період. Цей період бере початком в 4 столітті до нашої ери разом із завоюваннями Олександра Македонського східного Середземномор'я, Єгипту, Месопотамії, Іранського плоскогір'я, Центральної Азії та частини Індії, і як наслідок це призвело до розповсюдження грецької мови та культури на цих територіях.

Грецька мова стала виконувати роль мови науки в усьому елліністичному світі, а грецька математика ввібрала в себе знання єгипетської та вавилонської математичних шкіл та вчень, тим самим створивши елліністичну математичну систему.

У той період часу найважливішим центром навчання була саме Александрія в Єгипті. Саме туди з'їжджалися більшість вчених з усього елліністичного світу, переважно греки та єгиптяни, а також єврейські, перські та фінікійські вчені.

Станом на зараз, загальна чисельність математичних текстів, написаних на грецькій мові, було знайдено в Греції, Єгипті, Малій Азії, Месопотамії та Сицилії.

Якщо ми поглянемо на історичний період коли грецька мова набула статусу «Lingua Franca», ми побачимо що у той самий час арамейський діалект Сирії був сформований в окрему і незалежну мову, що була піддана великому впливу зі сторони елліністичної цивілізації.

За однією з версій перська імперія побудувала школу «Джундісапур», неподалік міста Куба. На той час, це стало так званою «школою для біженців», а саме для тих хто втік з інших університетів, які були в Александрії та Антіохії через їх еретичні погляди. Цей заклад навчав основам концепцій грецької філософії в Месопотамії. Велика кількість праць грецьких мислителів була перекладена на Сирійську та Перську мови. Це є вагомим доказом того, що даний університет був одним з найвідоміших на той час, а також є нагальним прикладом поширення та розвитку грецької мови і культури на Близькому сході.

Римська імперія. Початок тісних контактів Римської імперії з Аравійським півостровом починається за експансії імператора Августа та продовжуватиметься аж до завоювання арабами земель, належавших до Східної Римської імперії.

Згідно зі свідченнями історика Страбона, Рим активно вів торгові справи з Індією через Червоне та Аравійське моря. Це почалося після того як римлянами було завойовано Єгипет у 30 році до н.е. Як зазначає дослідник, щорічно близько 120 суден вирушали у подорож «Шляхом спецій» та торкалися берегів Аравійського півострова.

Варто додати, що з метою захисту своїх торгових шляхів, римляни організували експедицію, на чолі якої був Елій Галл. Під час проведення заходу порт Аден, який був розташований у південній Аравії, тимчасово перебуває під окупацією.

Більш того, як зазначає академік Теодору Моммзен, то приблизно у 1 столітті, у римської імперії був свій гарнізон з легіонерів, який дислокувався у набатейському порту Леуке-Коме («біле село», що на північ від Аравійського порту Джидда). Це дозволило імперії поширювати свій контроль на торгівлю прянощами.

Основними прянощами, які мали найбільшу цінність у давні часи - були ладан і смирна. Їх можна було отримати завдяки деревам, які росли лише на території південної Аравії, Ефіопії та Сомалі. Купці з Аравійського півострова були головними постачальниками цих прянощів. Вони робили це з допомогою караванів верблюдів, йдучи вздовж «Шляху пахощів». Цей шлях мав своїм початком в Шабві в Хадрамуті, королівстві на сході Південної Аравії та простягався аж до Петри. Історик Страбон

припускався до порівняння того величезного руху каравану разом із армією. Протяжність «Шляху Пахощів» сягала приблизно 100 миль углиб пустелі від узбережжя Червоного моря та простяглася вздовж західного краю Аравійського півострова. Римський Пліній Старший зазначав, що уся подорож разом, складалася з шістдесяти п'яти етапів, де робилися зупинки для верблюдів. Набатеї, як і південні араби, дуже сильно розбагатіли завдяки торгівлі цими товарами, які призначались до Римської імперії.

Приблизно з 26 по 24 роки до н.е. імператор Августин дав наказ своєму другому префекту Галію, щоб той організував військову експедицію на територію сучасного Ємену у селище, яке у перекладі з латини має назву «Щаслива Аравія». Ціллю експедицію було встановлення торгівельних шляхів, а у разі відмови повне знищення місцевих народів.

На той час, на території тих земель було розташоване Королівство Саба, яке завдяки своїм товарам, таким як ладан і миро, було доволі успішним. Також, як зазначає Страбо, тогочасним правителем тих земель був Ілазарій.

Похід Галія видався не дуже вдалим, уся експедиція була змушена повернутися назад. Моммзен це описує таким чином, що сукупність наступних факторів, таких як: важкі хвороби, погане постачання запасів їжі та складні пустельні умови, це все виявилось набагато важче, аніж римляни уявляли.

Відхід Галія до Александрії був завершений за 6 днів. Флот, який надавав допомогу зазнав більших успіхів. Їм вдалося окупувати та знищити порт Евдемон(сучасний Еден), захистивши римський торговий шлях до Індії.

Візантійська імперія. Період Візантійської імперії ознаменований активним використанням грецької мови у богослужінні та державному житті населення.

Протягом багатьох століть араби і візантійці були як ворогами, так і союзниками один для одного. Це звісно мало великий вплив як на арабську мову, так і на культуру в цілому. Багато лексики філософського та наукового характеру були інтегровані до арабської мови.

Перед появою Ісламу на тогочасній геополітичній арені, Візантійська імперія перебувала у довгій та виснажливій війні із однією з найбільш могутніх держав того часу - Сасанідською імперією Персії. Візантійсько-перські відносини характеризувалися регулярними контактами та торговими поселеннями між двома імперіями. Візантійський історик Теофіл Симокатт зазначала важливість підтримання двополярного світу між Східною Римською імперією та Сасанідським Іраном.

Проте, на початку сьомого століття, перси розпочали велику військову кампанію проти Візантії, у ході якої захопили значну частину територій. Візантійцям вдалося повернути все згодом, але обидві держави були сильно послаблені постійними війнами.

Саме це і дозволило арабам скористатись можливістю, одразу після об'єднання під проводом Мухаммада. У 636-637 роках арабська армія знищує персидську армію, тим самим назавжди знищуючи Візантійського сусіда. І так само в 636 році, араби в битві під Ярмуком розбивають Візантійську армію. За підсумками цих війн, значна частина Візантії, аж до Таврських гір, була під контролем арабів.

Незабаром араби своїми силами покладали край і візантійській присутності панування на морях. Основоположник династії Омейядів халіф Муавія мав у своєму підпорядкуванні могутній флот, за допомогою якого вдалося відбити у візантійців острови Крит, Сицилія, території на узбережжі Балканського півострова і почав погрожувати прибережним провінціям Візантії. Починаючи з 672 р., Муавія мав надію за допомогою кінноти і морського флоту захопити Константинополь. Проте, ці спроби виявилися марними, візантійці відбивали арабів від мурів міста, а їхній флот спалили «грецьким вогнем». План халіфа Муавії знищити Візантійську імперію зазнав поразки.

На початку 717 року, араби знову вдалися до спроби штурму Константинополя, зібравши велику кількість солдат та флот із 1800 кораблів. Завдяки сміливим рішенням війська Візантійської імперії під проводом імператора Лева 3 Ісакович (717-741), ворога була зупинено, а флот спалено «грецьким вогнем». Облога Константинополя зайняла більше, аніж на це очікували, араби несли втрати від надзвичайних зимових холодів. Справу було довершено морським штормом, який потопив майже весь арабський флот.

1071 рік відомий прибуттям турків-сельджуків на Близький Схід, де вони розбили візантійську армію в битві при Манцікерті. Через свої політичні інтриги поразка Візантії виявилася неминучою.

Старі оборонні укріплення, які встановили візантійці проти арабів, більше не існували. Після початку наступу на арабів, прикордонні зони Візантії були густо заселені, тому через це населення Анатолії вдалося до осілого способу життя. З початком набігів сельджуків вже не було ні кордону який треба було захищати, ні самої Візантії.

До 1090 року, сельджуки майже витіснили греків. Хоч їм і вдалося повернути частину Анатолії за час Першого хрестового походу, проте встановити там надійний кордон так і не вдалося.

Під контролем турків-сельджуків тепер перебували гори та плато, які свого часу були основою оборони для візантійців. Візантійсько-арабський конфлікт створив нову сувору реальність життя, яке проходило вздовж кордону, саме це і дозволило візантійцям утримати Анатолію та врешті повернути свої землі. Розширившись за межі своїх кордонів, візантійці дозволили турам завдати глибокого удару, від якого Візантія ще довго не могла оговтатися.

2.2 Вплив грецької цивілізації на арабську

Розвиток грецької цивілізації проходив також в регіоні Середземномор'я, що продуктивно сприяло активним торговельним зв'язкам. Греки мали торговельні відносини з різними народами, включаючи арабів. Це дозволяє обмінюватися знаннями, ідеями та поширювати культурний вплив. Також, як і для сучасних європейських мов, грецька мова, яка була однією з основних мов наукового дискурсу, мала значний вплив на арабську. Багато філософських трактатів та праць було перекладено на арабську мову, що дало змогу поширенню грецьких філософських, наукових та літературних ідей серед арабських вчених.

Грецькі мислителі, такі як Арістотель, Платон та Гіппократ, залишили після себе вагомий вклад у розвиток науки та філософії. Арабські вчені захоплювалися їхніми думками та концепціями. Використовуючи їх як підґрунтя, вони розвивали свої думки, при цьому працюючи в ісламському дискурсі.

Варто також згадати, що грецька архітектура, зокрема дорійський, іонійський та коринфський стилі, значно вплинули на арабську архітектуру. Багато арабських будівель містять у собі елементи, які зовні нагадують еллінські архітектурні споруди.

Еллінські досягнення у медицині та математиці також вплинули на арабську культуру. Роботи Гіппократа та Евкліда були перекладені арабською, що сприяло поширенню знань про медицину та оточуючий світ.

Очевидним є той факт, що багато слів з грецької наразі є запозиченими словами в арабській мові. Проте багато істориків досі дискутують саме про якість впливу грецької мови на арабську: чи араби просто позичили певні слова і терміни, чи арабська граматики також піддалася елліністичному впливу?

Інші ж історики повністю не згодні з цією думкою і вважають її невірною. За їх словами, граматики арабської була заснована саме арабськими інтелектуалами. Ця позиція у наручних колах має більше симпатій, оскільки важко якось довести навпаки.

Протягом середніх віків між Візантійською імперією та Ісламськими науками відбувався постійний обмін знаннями. Оскільки тогочасна Візантійська імперія була осередком науки та богословської думки, це дало доступ арабським вченим до наукових робіт з медицини, астрономії, математики та філософії.

Візантійська імперія зіграла важливу роль не тільки у переданні важливого еліністичного спадку арабам, а ще й у переданні арабських знань до західної Європи. Так, наприклад можна згадати передачу «Пара Туси», яка потім була використана у роботах Миколи Коперника.

2.3. Приклади грецизмів у арабській мові

Взаємодія між елліністичним арабськими світами наклала свій відбиток на арабську мову. Багато термінів та слів, які існують в арабській мові напряду перейшли туди з грецької, деякі навпаки ж, мають лише часткове відношення.

Так, наприклад активні торгівельні дії на Близькому Сході дали таке слово в арабській «بحر» - море. Хоча це слово і не є грецизмом, грецькі терміни пов'язані з мореплавською діяльністю, такі як "ναυτικός(наутікос)", широко вплинули на морську термінологію.

Також, греки одні з перших хто почав будувати прототипи сучасних міст. Ця діяльність мала свій слід на арабській мові. Так слово «بستان» - сад, парк, походить від грецького "παράδεισος" (парадисос). У юридичній та адміністративній сферах, араби позичили певні поняття. Наприклад, «قانون» від грецького "κανών" (канон), що означає правило або норма. Це слово стало основним терміном для позначення закону. "كنيسة" (каніса) — від грецького "ἐκκλησία" (екклесія), що означає церква. Використовується для позначення християнських церков.

Що стосується трохи пізніших прикладів, то тут можна згадати арабське «تاجر» — торговець, можливо, від грецького "ταγείρης" (tagēros), що означає купець або торговець.

Звісно слід зазначити великий пласт слів, які були адаптовані арабами з таких сфер як філософія, наука та теологія:

- "أسقف" — від грецького "ἐπίσκοπος" (епіскопос), що означає єпископ. Стало важливим терміном у християнській ієрархії.
- "فلسفة" — від грецького "φιλοσοφία" (філософія), що означає любов до мудрості. Це слово стало основним терміном для позначення філософії.
- "منطق" — від грецького "λογική" (логіка), що означає наука про правильне мислення.
- "جغرافيا" — від грецького "γεωγραφία" (географія).
- "طب" — медичний термін, що включає багато запозичень з грецької медицини, таких як "هيجينا" — від "ὑγιεινή".
- "أسترونوميا" — від грецького "ἀστρονομία" (астрономія), що означає вивчення зірок.

- "رياضيات" — від грецького "μαθηματικά" (математика), що означає вивчення чисел і форм.
- "تشريح" — від грецького "ἀνατομία" (анатомія), що означає вивчення структури організмів.
- "علاج" — від грецького "θεραπεία" (терапія), що означає лікування.
- "ميتافيزيقا" — від грецького "μετά τα φυσικά" (мета та фізика), що означає "після фізичного". Це стало основним терміном для позначення філософських роздумів про сутність буття.
- "أخلاق" — від грецького "ἠθική" (етика), що означає наука про мораль.

Варто звернути увагу на те, що навіть зараз багато слів грецького походження успішно інтегруються до арабської мови, додаючи їй нові сенси. Ось декілька прикладів:

- "زودياك" — від грецького "ζῳδιακός" (зодіакос), що означає зодіак.
- "بلانيت" — від грецького "πλανήτης" (планетес), що означає планета.
- "جيومتريا" — від грецького "γεωμετρία" (геометрія), що означає вивчення форм і просторів.
- "أريثميטיكا" — від грецького "ἀριθμητική" (арифметика), що означає вивчення чисел.
- "ديالكتيك" — від грецького "διαλεκτική" (діалектика), що означає метод аргументації.
- "سوفسطائية" — від грецького "σοφιστής" (софістес), що означає софіст.
- "باثولوجيا" — від грецького "παθολογία" (патологія), що означає вивчення хвороб.
- "فيزيولوجيا" — від грецького "φυσιολογία" (фізіологія), що означає вивчення функцій організмів.

Висновки до розділу II

Кожна мова у світі перебуває у постійному русі. Мова - це явище не стателе, воно змінюється з плином часу, під впливом соціальних та історичних процесів, які при цьому залишають свій відбиток.

Словниковий склад може постійно поповнюватись. Це залежить від багатьох різних чинників: складність мови, економічні взаємодії народів, що є носіями, культурна складова.

На прикладі арабської, яка є дуже давньою мовою, ми маємо змогу простежити як взаємодіяли різні цивілізації у давні часи та який вплив це на них залишало.

Араби, протягом всього свого часу існування були тісно пов'язані з еллінською цивілізацією. Але історики виділяють чотири основні періоди: еллінська доба, Римська імперія, Східна Римська імперія (Візантія) та доба арабського халіфату.

Дослідивши історичні умови та чинники, які сприяли запозиченню грецьких слів в арабську, можна чітко простежити як це відбувалося.

В еллінську добу та добу Римської імперії, основним чинником виступала торгівля із Аравійськими бедуїнами та державними утвореннями на території Аравійського півострову.

Без сумніву можна стверджувати, що розвиток грецької культури та думки був дуже вирішальним для тих часів. Грецька мова - була широко поширена у Сирії та Месопотамії. Це була мова науки та найвидатніших мислителів тієї епохи. Нею писалися наукові роботи, філософські трактати та виступали оратори зі своїми промовамаи.

В часи Римської імперії, хоча й Греція опинилася під впливом Риму, це не завадило процвітанню її мови та культури.

Варто буде відмітити, що мова тогочасних греків набула статусу "Lingua Franca". Уся еліта вчила її та навіть славнозвісний Гай Юлій Цезарь свої останні слова виголосив саме нею.

За часів Візантійської імперії, грецька набуває багатьох нових термінів, особливо богословського характеру разом з утвердженням християнства як державної релігії.

На той час араби єднаються під проводом Мухаммада разом з виникненням ісламу. Поки Візантія та Персія були ослаблені постійними воєнними конфліктами, араби, наростивши військову міць, захоплюють Сасанідську імперію та частину візантійських володінь.

Це відкриває для них доступ до напрацювань еллінської доби, багато праць перекладаються на арабську, а частина слів була позичена.

З розширенням та завоюваннями халіфату, особливо в часи «Золотого віку ісламу», ісламські філософи захоплюються працями Платона, Арістотеля та Сократа. Використовуючи їхні ідеї та концепції як підґрунтя, вони творять свою філософську базу, при цьому спираючись на догми ісламського вчення.

Стосовно сучасного стану речей, ми можемо спостерігати як деякі слова у сфері науки та медицини також органічно інтегруються в арабську мову.

Процеси взаємодії арабської та грецької мов дуже глибокі і сягають корінням у давні часи ще еллінської доби. Вивчення цих запозичень дає лінгвістам змогу краще прослідкувати мовний розвиток та його взаємодію з мовами з інших сімей.

РОЗДІЛ 3

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРЕЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ АРАБСЬКІЙ МОВІ

3.1 Тематична класифікація

Запозичення з грецької мови присутні в арабській мові у кожній сфері життя. Це сталося внаслідок тісних культурних зв'язків, а також близького географічного розміщення. Греція, як колыска усієї європейської цивілізації, справила значний вплив на Аравійський півострів та народи, які там тоді проживали.

Довга історія, які своїм корінням сягає найдавніші цивілізації дає змогу вченим-лінгвістам провести ретельні аналізи міжмовних та між лексичних контактів, що відбувалися у тогочасному світі.

Еллінська цивілізація, яка в основному складалася з полісів і не була однорідною за своєю сутністю, часто вела війна, налагоджувала торговельні стосунки та культурний обмін зі своїми сусідами.

Базуючись на цьому, ми маємо змогу дослідити грецизми у сучасній арабській літературній, а також відстежити шлях їхньої інтеграції та вживанні у мові.

Не буде перебільшенням додати, що ці запозичення між собою поділяються на певні категорії. Саме тому ми можемо їх класифікувати за різними аспектами, такими як: тематична класифікація, морфологічна адаптація, фонетичні та семантичні зміни.

Завдяки наявному науковому апарату, можна поділити наявні грецизми в сучасній арабській мові наступним чином:

Наука та техніка:

- "فيزياء" — фізика, від грецького "φυσική" (фізика). Це запозичення відображає важливість грецької науки у формуванні арабських наукових термінів, особливо під час перекладацької діяльності у середньовічному Ісламському світі.

- "كيمياء" — хімія, від грецького "χημεία" (хімія). Це слово підкреслює значну роль грецької алхімії та хімії у розвитку арабської науки.
- "جغرافي" — географія, від грецького "γεωγραφία" (географія). Цей термін запозичений для опису науки про земну поверхню та її дослідження.

Медицина:

- "تشریح" — анатомія, від грецького "ἀνατομία" (анатомія). Це слово використовувалося для позначення науки про структуру організму, що свідчить про вплив грецької медицини на арабську.
- "باطولوجيا" — патологія, від грецького "παθολογία" (патологія). Цей термін описує вивчення хвороб, підкреслюючи важливість грецьких медичних знань.
- "فيزيولوجيا" — фізіологія, від грецького "φυσιολογία" (фізіологія). Це запозичення демонструє вплив грецької науки на арабську медицину.

Філософія та логіка:

- "فلسفة" — філософія, від грецького "φιλοσοφία" (філософія). Цей термін підкреслює значення грецької філософії в арабській культурі.
- "منطق" — логіка, від грецького "λογική" (логіка). Це слово ілюструє вплив грецької логіки на арабську філософську думку.
- "ميتافيزيقا" — метафізика, від грецького "μετά τα φυσικά" (мета та фізика). Це запозичення демонструє зацікавленість арабських філософів у грецьких концепціях, що виходять за межі фізичного світу.

Релігія:

- "لاهوت" — теологія, від грецького "θεολογία" (теологія). Це слово підкреслює вплив грецької релігійної думки на арабську теологію.
- "كنيسة" — церква, від грецького "ἐκκλησία" (екклесія). Це запозичення ілюструє інтеграцію грецьких релігійних термінів в арабську мову.

Вищенаведені приклади яскраво відображають нагальні потреби тогочасних арабів. Як і у кожного народу, головним їх мотиваційним чинником було - пізнання світу. Саме тому ми бачимо, що вони перейняли багато термінів пов'язаних із науками, що показує їхню сутність.

Також, особливої уваги заслуговують слова, пов'язані із темою медицини. Адже наскільки відомо, ісламська цивілізація в цілому зробила великий внесок у середньовіччі, що чітко можна спостерігати у працях Авіценни.

Згадуючи про Авіценну, не можна згадати також того факту, що він був видатним ісламським філософом перського походження. Його філософські трактати та теологічні праці високо цінуються серед усіх мислителів як східного, так і західного світів.

Саме завдяки цьому, лексика, яка пов'язана з філософією та релігією є важливою та невід'ємною частиною сучасної арабської мови. Філософські та наручні праці ісламських богословів базувалися на працях Платона та Арістотеля.

Провівши детальний аналіз тематичної класифікації, можна стверджувати які сфери життя були більш нагальними для народів тогочасної Аравії. Саме у тих аспектах і відбувалися найбільш щільні процеси лексичного запозичення.

3.2 Морфологічна адаптація

Грецизми, які були активно запозичені в арабську мову, зазнали певної морфологічної адаптації стосовно правил нової мови, щоб відповідати її граматичним нормам. Це включає в себе повну зміну форми слів для відповідності арабським словотворчим моделям.

Дослідження цього аспекту дає лінгвістам розуміння того, як різні мови, які мають різне коріння та походження адаптують лексичний склад одна одної та підлаштовують їх під свої правила.

- Іменники:

- Грецьке "ιδέα" (ідея) стало "فكرة" — ідея. Це запозичення демонструє адаптацію іменника, що стало частиною арабської інтелектуальної культури.
- Грецьке "τέχνη" (техне) стало "فن" — мистецтво. Це слово адаптоване, щоб відповідати арабським словотворчим моделям.
- Прикметники:
 - Грецьке "ἀναγκαῖος" (ананкаіос) стало "ضروري" — необхідний. Це запозичення демонструє адаптацію прикметника до арабської граматики.
 - Грецьке "θεωρητικός" (теоретікос) стало "نظري" — теоретичний. Це слово було адаптоване до арабської морфології.
- Дієслова:
 - Грецьке "γράφειν" (графейн) стало "كتب" — писати. Це запозичення демонструє адаптацію дієслова до арабської дієслівної системи.
 - Грецьке "λύειν" (люейн) стало "حل" — вирішувати. Це слово було адаптоване до арабської морфології.

3.3 Фонетичні зміни

Важливим аспектом при запозиченні слів з однієї мови в іншу є їх фонетична адаптація. Хоч і у всіх народів мовний апарат один, проте фільтри відтворення фонем застосовуються зовсім різні. Так, звуки які наявні у одного народу, можуть бути зовсім відсутні у іншого. Або один народ може мати два звуки, які між собою настільки схожі, що для іншомовних сусідів це буде звучати ніби один і той самий звук.

Вивчення фонетичних змін є одним з ключових факторів для розуміння міжмовного обміну. Його завданням є дослідження шляхів адаптації та відтворення звуків однієї мови у середовищі зовсім іншої мови.

Розглядаючи вплив грецької мови на арабську, можемо однозначно виділити дві групи фонетичних змін: *втрата та зміна звуків* та *адаптація голосних та приголосних*.

- ***Втрата та зміна звуків:***

- Грецьке "ψυχή" (псюхе) стало "نفس" — душа. Це запозичення демонструє фонетичні зміни, які допомагають словам краще відповідати арабській вимові.
- Грецьке "γνώμη" (гноме) стало "رأي" — думка. Це слово було адаптоване до арабської фонетики.
- **Адаптація голосних та приголосних:**
 - Грецьке "χάος" (хаос) стало "فوضى" — хаос. Це запозичення демонструє адаптацію голосних та приголосних звуків у новій мовній системі.
 - Грецьке "κρίσις" (крісіс) стало "أزمة" — криза. Це слово було адаптоване до арабської фонетики, аби легше вимовляти носіям арабської.

3.4 Семантичні зсуви

Під час процесу мовного запозичення, певні слова можуть набувати нового змісту або розширювати вже існуюче, вбираючи в себе нові ідеї та концепції.

Дослідження семантичних зсувів допомагає набагато краще зрозуміти як одна культура сприймає лексичне напрацювання іншої. З допомогою цих знань, в нас є змога більш ретельно та ефективно вивчити міжмовні зв'язки та процеси, через які мови проходять вбираючи в себе нову лексику.

На прикладі арабської, мови в нас є можливість спостерігати основні явища які трапляються під час семантичних зсувів. Основними видами є: розширення значення, його зміна та спеціалізація.

- Розширення значення:
 - Грецьке "φιλοσοφία" (філософія) стало "فلسفة", охоплюючи ширший спектр філософських концепцій в арабському світі. Це запозичення демонструє, як термін набув додаткових значень у новому культурному контексті.
- Зміна значення:

- Грецьке "τέχνη" (техне) стало "فن", що в арабській мові не тільки означає мистецтво, але й майстерність у широкому сенсі. Це слово зазнало певної зміни значення при запозиченні.
- Спеціалізація значення:
 - Грецьке "θεραπεία" (терапія) стало "علاج", спеціалізуючись на сфері медичного лікування в арабській мові. Це запозичення демонструє, як слово набуло нового специфічного значення в новій мовній системі.

Висновки до розділу III

Розглядаючи тему класифікації грецизмів у сучасній арабській мові, ми можемо побачити складний процес інтеграції слів еллінської цивілізації до арабської мови. Грецизми, які наразі є наявними у кожній сфері життя, таких як медицина, наука, філософія, суттєво вплинули та збагатили арабський словниковий запас своєю присутністю.

З впевненістю можна виділити чотири основні типи категорій: тематична, морфологічна адаптація, фонетичні зміни та семантичні зсуви. Це дозволяє підійти до мови збалансовано та виважено, розглядаючи кожен момент дуже ретельно.

За морфологічної адаптації грецизмів, ми можемо спостерігати здатність арабської мови набувати нових лексичних одиниць, адаптуючи їх під свої норми граматики. Це також включає різні види придбання іменників, прикметників та дієслів, що є безпосереднім доказом гнучкості та вправності арабської мови.

Досліджуючи фонетичні зміни, ми маємо змогу показати, як арабській мові вдається приймати нові слова аби ті відповідали її фонетичній системі.

Морфологічна адаптація є показником того, як арабська мова інтегрує в себе іноземні слова, підлаштовуючи їх форму під свій алфавіт та власні граматичні норми.

Під час семантичних зсувів, лінгвісти аналізують як себе поведуть запозичені слова, а саме те, якого сенсу вони набувають при переході з грецької в арабську.

В цілому, аналіз категорій грецизмів у сучасній арабській мові займає важливу роль, адже це дає можливість побачити який вплив на неї виявила грецька мова та культура і як це сприяло формуванню арабського суспільства.

Усі вивчені запозичення відбувалися шляхом різних каналів, а саме таких як: наукові, торговельні та культурні взаємодії двох народів. Завдяки розумінню цих процесів, в нас є ключі до розуміння історичних та культурних зв'язків між тогочасною Елладою та Аравійським півостровом.

ВИСНОВОК

У даній роботі була проведена комплексна робота по дослідженню грецизмів у сучасній арабській мові. Завдяки широким культурним та торговим зв'язкам, ми мали змогу відслідкувати як араби вступали у взаємодію із грецькою цивілізацією та як вони адаптували певні мовні одиниці у свою мову.

Завдяки сучасним джерелам інформації, нам вдалося з'ясувати та описати основні шляхи обміну та проникнення лексики з однієї мови в іншу. Були розглянуті основні історичні періоди та події, які мали вплив на тогочасну геополітичну ситуацію у світі.

Особливо важливо відмітити факт проникнення грецизмів у арабську мову через культуру та науку, оскільки більшість наукових та філософських праць були перекладені арабською мовою. Ці переклади дедалі дозволили розвинутися окремим арабським філософським школам та мислителям.

Без сумніву, у даній роботі було проаналізовано та класифіковано грецизми та їх види. Було ретельно перевірено які категорії грецизмів в сучасній арабській мові існують та їх основні характеристики.

Варто зазначити, що важливою частиною цієї роботи є вивчення значень та масштаб впливу грецизмів на сучасну арабську мову. Більшість з них присутні у сферах медицини, науки та культури, що збагачує арабську мову та показує її відкритість до нового міжкультурного діалогу.

Підсумовуючи, варто додати, що дослідження грецизмів є неймовірно важливою та актуальною темою для сучасної арабської мови. Зі швидкими процесами глобалізації, мови вбирають в себе десятки іншомовних слів, що призводить до міжкультурної співпраці. Арабська мова, як одна з найдавніших і найбагатших мов, посідає у цьому особливо важливе місце.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Chanthalangsy, Phinith, Crowley, John, Philosophy manual: a South-South perspective, p 92
- Greek philosophy: impact on Islamic philosophy (muslimphilosophy.com)
- Rome, Persia, and Arabia: shaping the Middle East from Pompey to Muhammad – Bryn Mawr Classical Review
- Bowersock, G. Roman Arabia Harvard University Press. Harvard, 1983
- Young, Gary Keith. Rome's Eastern Trade: International Commerce and Imperial Policy, 31 BC-AD 305. Routledge. London, 2001
- Fisher, G. Rome, Persia, and Arabia. Shaping the Middle East from Pompey to Muhammad. Routledge, 2020.
- Олена Дюндик Етранжизми в сучасній українській мові
- Порівняльництво // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1963. — Т. 6, кн. XI : Літери Пере — По. — С. 1439-1440. — 1000 екз.
- Framing Narratives in Premodern Literature: Arabic, Persian, Hebrew guest-edited by Johannes Stephan and Beatrice Gruendler Published: 2024-04-27
- The Influence of Greek Philosophy on The Development of Arabic Grammar Langkawi: Journal of The Association for Arabic and English
- КРМ_ Гребінник.pdf (knu.edu.ua)
- Katsarou, I.; Potamitis, N.; Papadopoulos, K.; Ikonopoulou, E.; Tsimara, A.; Regli, A. (April 2006). The father of modern medicine: the first research of the physical factor of tetanus. 16th European Congress of Clinical Microbiology and Infectious Diseases. Nice, France. Archived from the original on 18 November 2011.
- The Greek influence on Arabic grammar Solehah Yaacob
- Miller, James Innes (1969). The Spice Trade of the Roman Empire. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-814264-5.
- Life on the Byzantine-Arab Frontier - Medievalists.net